

A kecskeméti rajzfilmstúdió – a nemzeti rajzfilmkészítés műhelye

Cikkemben a magyar rajzfilmgyártás ikonikus műhelye, a kecskeméti rajzfilmstúdió működését és műfaji törekvéseit vizsgálom, a kezdetektől (1971) napjainkig. A filmstúdió életébe 1986-ban kapcsolódtam be, és kisebb nagyobb megszakításokkal dolgozom ott, több mint 30 éve. Attekintve a stúdió 47 éves történetét, szembeötlő az elkészült filmek címeinek tanulmányozása során, hogy a menedzsment és a filmstúdióhoz szerződött rendezők az animációs filmek sajátos „nemzeti” panteonját építik, amelyek a magyar kultúrtörténet kiemelkedő alkotásait jelenítik meg.

Az animációs film fogalmi meghatározása és technikai lehetőségeinek bemutatása során érzékeltetni szeretném a filmkészítés ezen területének műfaji lehetőségeit, a vizuális kifejezőmód sajátosságait.

A filmtermés összetételének okait a stúdió rövid történeték bemutatásával is elemzem, mely történet Magyarország politikai és gazdasági átalakulásával párhuzamosan zajlott 1971 óta, meghatározva a mai tulajdonosi szerkezetet, a kialakított művészeti koncepciót, a gazdasági érdekeknek sokszor ellentmondó, szinte a végletekig az értékörzés és értékteremtés elsődleges szempontjait figyelembe vevő tevékeny akaratot.

Bemutatom azokat az alkotásokat, amelyek véleményem szerint nemzeti filmkészítő műhellyé teszik a kecskeméti filmes alkotó bázist, ha a valóságban ez a jelző hivatalosan nem is jelenik meg a kecskeméti rajzfilmstúdióval kapcsolatos írásokban, marketing anyagokban.

Kitérek arra is, hogy a szakmát érintő szabályozások, a magyar közszolgálati média mennyiben járul hozzá ahhoz, hogy napjainkban Magyarországon kulturális misszió maradjon ez a fajta témaválasztás a filmgyártás területén.

Munkám alapját a stúdió történelme során, a különböző témákban írott könyv- és sajtótermékekben megjelent interjúk, elemző írások adják, valamint a stúdióban végzett sokrétű munkám során szerzett tapasztalatom.

(Az animációs film fogalma, technológiai fejlődés adta lehetőségei, felhasználásának területei) „Az animációs film a kockánként történő képalkotás technikájával létrehozható mozgásillúzió alapuló sajátos filmformák (pl. rajz-, báb-, gyurmafilm stb.) gyűjtőkategóriája.” (Varga 2016, 24)

Magát az *animációt*, mint kifejezést a latin *anima* (lélek) és az *animare* (életre kelteni) szavakból származtatják, a magyar nyelvben a '60-as, '70-es években az angol *animation* szóból honosodott meg a Pannónia Filmstúdió filmjeinek nemzetközi szereplése és sikerei révén. (Dizseri 2006, 7–9)

A filmtörténet első animációs filmjeinek keletkezését Emile Reynaud francia feltaláló nevéhez köti az emlékezet, aki Theatre Optique nevű találmányával Párizsban a Musee Grevinben szórakoztatta a nagyrődeműt. A praxinoscope – ami tükrök és perforált celluloidszalagokra rajzolt mozdulatsorok segítségével először jelenített meg animációs filmnek nevezhető jeleneteket (Dizseri 2006, 7) – azonban a mozgófilm feltalálása után (XIX. század vége) feledésbe merült. Az animált (rajzolt) film története szinte egyidős az élőszereplős filmek történetével, készítésének sajátosságai miatt azonban hosszú ide-

ig alapvetően rövid filmek készültek ezzel a technikával, és csak a XX. század harmincas, negyvenes éveiben jelentek meg az első egész estés rajzfilmek.

Az animációs filmek készítésénél szinte a XXI. századig meghatározó volt az az alapvető eljárási mód, hogy a filmfelvételt készítő kamera állványon rögzítve, filmkockáról filmkockára (frame by frame) vette fel a jeleneteket, és ez a technika eleve meghatározott egy szemléletmódot, amivel a filmek képi világát megtervezték az alkotók. A film hosszadalmas felvételi eljárása arra készítette (és készíteti) a filmeseket, hogy átgondoltabban komponálják meg az animációs filmek képi világát, a művészi fotózás és a képzőművészeti beállítások igényességével tervezték (tervezik) meg a jelenetek beállításait, és a mozgásokat. Ezt a technika rendkívül költséges mivolta is indokolta, az animációs filmek készítésénél sokkal kevesebb a túlforgatás, mint egy élőszereplős filmnél. A forgatókönyvek elkészítésénél szinte másodperc pontossággal megtervezésre kerül a filmben megjelenő vizuális világ és cselekmény időtartama.

A forgatás kötöttségei mellett azonban olyan alkotói szabadságot enged meg ez a filmkészítési mód, amivel a filmben bármi megjeleníthető, ennek csak a rendező, tervezők fantáziája, közügyessége, vagy az adott technikai lehetőségei szabnak határt. Ez a szabadság pedig korlátlanná válhatott a CGI (Computer Generated Images) létrejöttével. A számítógéppel készített filmeknél már nincsen szükség kamerára, sem a hagyományos filmkészítés bármilyen eszközére, a film egy virtuális közegben, a számítógép memóriájában jön létre. A technológia fejlesztésével, a folytonosan megújuló szoftverekkel ez a virtuális világ egyre tökéletesebben imitálhat valóságosnak tűnő „filmvilágokat”, és egyre inkább összemosza az élőszereplős és animációs filmek közötti határt. Ez a folyamat szorosan nyomon követhető a kétezres évek fantasy filmjei (*Gyűrűk ura* 1999–2003) készítésétől a 3D-vel készült animációs filmekig (*Avatar* 2009), vagy pl. a 2017-ben készült *Loving Vincent* című filmben, amelyben élőszereplős filmet festettek át kézzel és számítógépes animációval Vincent Van Gogh stílusában.

Az animációs filmek megjelenési formáik alapján többféleképpen csoportosíthatók, de a legalapvetőbb rendszerezési elv az, hogy az animált képelemeknek van-e tényleges térbeli kiterjedése, vagy nincsen, illetve ezek a térbeli elemek érintés által mozgogottak-e, vagy a síkban (kézzel vagy számítógéppel) megalkotott önálló képek vizuális információ együtteséből állnak össze. Az előbbi képfelvételi módot nevezi a szaknyelv stop-motion animációnak (báb, gyurma-, tárgyanimáció, pixilláció), az utóbbit pedig grafikus animációnak (rajz-, festmény, számítógépes animáció, illetve közvetlenül filmzalagra karcolt vagy festett animáció). (Varga 2016, 19)

A technikák sokfélesége lehetőséget ad az animációs filmek számára is, hogy az élőszereplős (angolul: live-action) filmek műfaji palettáját megvalósítsák, tehát készülhet játékfilm, dokumentumfilm, sorozat, oktatófilm, természetfilm stb.

A műfaji sokféleség és a digitalizáció megjelenésével az animációs filmek szinte korlátlan ábrázolási és alkalmazási lehetőségek tárházát nyitják meg, mivel úgyszólván bármit képesek bemutatni, és emiatt a szórakoztatás mellett oktatási, ismeretterjesztő és propaganda célokra is használhatóak, erős vizualitással akár narráció nélkül is. (Fülöp 2016, 24–25)

(*Vidéki műteremből önálló filmstúdió*) A magyar animációs film 2014-ben ünnepelte megszületésének 100. évfordulóját, melyet Kató-Kiszly István 1914-ben készült trükkfilmjeinek elkészítéséhez köt a honi filmtörténet.

A több mint százéves folyamat meghatározó korszaka volt az a 30 év, ami az 1957-től Pannónia Filmstúdió néven szereplő Szinkron Filmgyártó Vállalatban 1959-ben megal-

kult Rajz- és Bábfilm Főosztály megteremtésétől kezdődően a rendszerváltozásig tartott, és amely időszak a jelenkori magyar animációs filmkészítés aranykorának tekinthető.

Id. dr. Matolcsy H. György jogász-közgazdász vezetésével a főosztály 1968-ban stúdió rangra emelkedett, művészeti és gazdasági önállósága megnőtt. A filmfinanszírozás területén is alapvető változások következtek be, a Magyar Televízió megrendelőként jelent meg, a megrendelések hatására jelentősen emelkedett a munkavállalói létszám, és a stúdió szervezeti struktúrája is megváltozott a megnövekedett iparszerű termelés igényeinek kielégítéséhez. A televízió sorozatokat rendelt, és a hetvenes évek elején elkezdődött az egészestés animációsfilm-készítés is (*János vitéz* 1971–73). Szükségessé vált a műtermi rendszer bevezetése, amiben megosztották az előkészítési és kivitelezési munkákat, illetve a televíziós, az egész estés, és a rendelt filmek gyártását. (Varga 2015) Az animációs film előállításának akkori technológiája a megnövekedett gyártási igények miatt hatalmas mennyiségű kézi munkát igényelt (fázisrajzolás, kihúzás, cellek kifestése), többek között ez is indokolta az első vidéki műterem megalapítását 1971-ben Kecskeméten, majd 1979-ben Pécsen.

Kecskemétet, mint lehetséges helyszínt id. dr. Matolcsy György javasolta, lévén kecskeméti származású, és a Bács Megyei Filmstúdiót akkor sűrűn látogató, geodéta foglalkozású Mikulás Ferenc¹, aki értesült az alapítás tervéről, jelentkezett a műteremvezetői feladatok ellátására.

Az 1970-es évek vidéki Magyarországon Kecskemét kulturális élete üdítő sokoldalúságot öltött magára, köszönhetően a város és Bács-Kiskun megye akkori vezetőinek: dr. Romány Pál a Bács-Kiskun megyei pártbizottság első titkára szorosan együttműködött Gajdócsi Istvánnal, aki a Bács-Kiskun Megyei Tanács elnöke volt abban az időszakban. Együttműködésüknek köszönhetően jött létre Kecskeméten a Közép-Magyarországi Képzőművészeti Szövetség, a Magyar Naiv Művészet Múzeuma, a Kodály Intézet, a Kiskunsági Nemzeti Park (ezt megelőzően az Alföldön még csak a Hortobágyi Nemzeti Park létezett), a Gyógyszerészeti Múzeum, a Nemzetközi Kerámia Stúdió, a Szókraténusz Játékmúzeum és Műhely. Feltámadt a régi művésztelep, a Magyar Tudományos Akadémia egyik kutatóintézete meglepedett a városban, ahol a tanyák és az alföldi települések helyzetével foglalkoztak. Ebben a környezetben és kulturális fellendülésben jelent meg a rajzfilmstúdió.

A kezdeti éveket megnehezítette az eszközök és a megfelelő munkakörülmények hiánya, és tulajdonképpen már ebben az időben nyilvánvalóvá vált a belső konkurenciaharc is a nagytestvérrel, a Pannóniával. Az önálló műhelyként induló, majd bedolgozásra kényszerített vidéki műterem fiatal tehetségei törekedtek arra, hogy művészi feladatkörökben is bizonyíthassák rátermettségüket, és rövid időn belül alkotói minőségben is szerepelhettek a filmek készítésében.

A műterem vezetője a munkaellátás folytonosságának biztosításához reklámfilm megbízásokat keresett, majd a televíziós sorozatok gyártásának fellendülésével a magyar népmesék feldolgozásának ötletével jelentkezett a televíziónál.

Folyamatossá vált a gyártás, egyre több egyedi művészfilm is készült, de ez a látszólagos önállóság inkább csak a filmtervekre és ezek kivitelezésére vonatkozott, a gazdasági függés megmaradt az anyavállalattól.

A filmstúdió önálló épületet kapott Pozsgay Imre² közbenjárására: 1979-ben költöztek Kecskemét Hunyadi-város nevű városrészébe, egy régi villaépületbe, amihez Kerényi József³ építész tervezett új épületszárnyat, ezt 1982-ben adták át.

A szakmai sikerek és a társadalmi változások hatására a kecskeméti rajzfilmstúdió vezetése véghez vitte régi tervét, és levált az anyavállalatról. 1991. január 1-jén megalakult a Kecskeméti Animációs Filmvállalat, majd 1993. január 1-jén a Kecskemétfilm

Kft. A privatizálással és a stúdió tulajdonosi szerkezetváltásával egy speciális helyzet állt elő, a Kft. 66 százalékban magántulajdon, 34 százalékban állami, és ez a megoszlás egyelőre megoldatlan problémát jelent, ugyanis a vállalat nem minősül kkv-nak⁴, és nem szerepelhet kis- és középvállalkozásoknak kiírt pályázatokon.

(Műfaji törekvések a Kecskemétfilmnél. A kecskeméti rajzfilmstúdióban készült filmek tartalmi struktúrája, gyártáspolitikája. Mitől lesz „nemzeti” egy rajzfilmes műhely?)

Mikulás Ferenc nyilatkozataiban és a stúdió alapítás körülményeit elbeszélő írásokban szembetűnő az a kezdetektől fogva tudatosan felvállalt misszió, ami – annak ellenére, hogy a műterem a budapesti Pannónia vidéki leányvállalataként jött létre – működése kezdetétől egy önálló célt határozott meg, és ez legmarkánsabban a vezető személyiségéből, világlátásából teremtődött meg. Ezt a missziót (a stúdióban létrejövő filmalkotások kiket és milyen módon kívánnak szolgálni, milyen társadalmi értékeket képviselnek és mutatnak meg filmalkotásokon) következetesen megtartotta, az idők során toborzott munkatársak közreműködésével töretlenül alkalmazta a filmes műhely, és arculatában, már a leányvállalat időszakban is karakteresen megjelent. (Dizseri 2009, 15–21)

„Ebben a páratlan sikertörténetben egymásra épült és összefonódott a folytonos művészi és menedzseri innováció s az egyre igényesebbé vált közönség várakozása.” (Keserü 2011)

Mikulás a vele készült interjúkban többször hivatkozik puritán gyermekkorára, a református polgári neveltetésére és az ’56-os cselekedetei miatti kényszerpályára állítására, melynek során a szocializmus „deklasszált elemeivel” járt ki egy újabb életiskolát. Elképzeléseit és hitét abban, hogy a magyar paraszti világ kultúrája és hagyományai megőrzésre és bemutatásra érdemesek mindvégig szem előtt tartotta, következetesen végigvitte a stúdió menedzselésében és a filmes profil kialakításában. Ő tett javaslatot a *Magyar népmesék*, a *Mesék Mátyás királyról*, a *Mondák a magyar történelemből*, a *100 éve történt* és az Árpád-házi királyokat bemutató filmsorozatokra.

„Tény, hogy Dunapataj polgárai minden korban függetlenségpártiak voltak. Olyan közegben voltam, amely a szabadságszeretetet, a bátorságot, a tisztességet tekintette magától értetődőnek, s ezt nevelte a felnövekvő ifjakba, így belém is. Ezek az élmények nyilván a későbbiekben meghatározták az értékválasztásaimat.” (Kriskó 2015, 77–96)

Ezt az érték- és témaválasztást csak megerősítette a 70-es évek Magyarországon lezajló változás, ami a folklór reneszánszával is fémjelezhető. A szocializmus szigorú internacionalista filozófiája lazulni kezdett, a magyar népi kultúra bizonyos területei újra beférköztek a köztudatba, divatosá váltak (táncházmozgalom, Röpülj páva, népi kézművesség tárgyainak gyűjtése, a lakberendezésben parasztház enteriőrök kialakítása). Ahogyan Voigt Vilmos fogalmaz:

A folklór a népi kultúra három összetevője (anyagi kultúra, szellemi kultúra, népi társadalom) közül az, amely magába foglalja a társadalmi tudat egészét. Ide tartozik (a ma is használatos, egymással is szoros összefüggésben lévő megnevezésekkel) a népköltészet, népzene, néptánc, népművészet, néphit és népszokások egésze... [...] A 20. században különösen a magyar népzene kutatás, néptánc-kutatás, népmesekutatás, strukturalista és szemiotikai folklorisztika vált világhírűvé. (Voigt 1996–2000, 545–565)

Az utóbbi néhány évben a magyarországi cigány folklór elbeszélői és díszítőművészi hagyományainak felhasználásával is elindult egy tizenhárom részesre tervezett filmsorozat, Horváth Mária rendező kezdeményezésére.

A népi hagyományok felelevenítése mellett a magyar történelem mondavilágának feldolgozását és ismeretterjesztő céllal készült történelmi témájú filmek készítését is felvállalta a stúdió, olykor saját, olykor külsős rendezők ötlete alapján, de mindvégig az értékörzés, értékteremtés elvei mentén.

A magyar irodalmi művek, különösen a gyermekeknek írt mesék, történetek, verses mesék kiváló alapanyagot szolgáltatottak az animációs filmes feldolgozásokhoz, és kortárs magyar szerzők művei is adtak ihletet egy-egy film elkészültéhez.

Ezekkel a témaválasztásokkal, tudatosan kialakított profillal teremtődött meg az a filmes portfólió, ami egyetlen magyarországi animációsfilm-stúdióra sem jellemző. Egy filmtermésbe zárt időkapzsula, ami a magyar kultúrtörténet értékeit őrzi az eredetitől eltérő műfajú alkotásokban (adaptációkban). (Melléklet, l. 82. o.)⁶

A magyar nyelv értelmező szótárából a „nemzeti” melléknév jelentései közül az alábbiakat emelem ki a Kecskeméti Rajzfilmstúdió filmterméséhez illesztett jelző alá-támasztásaként.

NEMZETI [e-e] melléknév -bb

- 1. Az egész nemzethez (1) tartozó, az egész nemzetre vonatkozó, az egész nemzetet (meg)illető <dolog>...
- Valamely nemzet történelmi életében kialakult, valamely nemzetre (1) jellemző <dolog>. Nemzeti élet; nemzeti eposz ←; a nemzeti hagyományok, irodalom, jelleg; magyar nemzeti klasszicizmus; nemzeti kultúra, művészet; ... (Bárczy, Ország 1959–1962)

A következőkben a magyar nemzeti és népi hagyományok, néprajz, történelem, irodalom és képzőművészet animációs filmekben történő feldolgozását mutatom be, kiemelve a legismertebb alkotásokat.

(A folklór és néprajzi témák feldolgozása mesesorozatokban, ismeretterjesztő művekben és szerzői filmekben) A kecskeméti műhely emblematikus, egész eddigi munkásságát végig kísérő, s egyben első önálló televíziós sorozata is a száz epizódból álló *Magyar népmesék* rajzfilmsorozat, amelynek első részei 1977-ben készültek el. A Pannónia bábasága mellett, a Magyar Televízió megrendelésére készülő mesesorozat a megnövekedett adásidő kitöltését szolgálta.

A meséket a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjának gyűjtéséből Kovács Ágnes és Nagy Ilona néprajzkutatók válogatták. A képi világ megteremtéséhez több stílus kísérlet után Malonyai Dezső: *A magyar nép művészete* (Franklin-Társulat, Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, 1907–1922), öt kötetből álló munkáját használták fel a történelmi Magyarország különböző tájegységeiről származó mesék illusztrálására. A zenei aláfestés népdal motívumok átírásával készült, a Kaláka együttes munkája, az elhangzó szövegeket népi mesemondók és színművészek tolmácsolták. A filmek komplexen igyekeztek megjeleníteni egy-egy tájegység vizuális jellegzetességeit (beleértve a népi építést, a viselet, a tárgyi és díszítő hagyományok felhasználását), a mesék elmondásakor a tájegységre jellemző dialektus bemutatását elősegítette a gyűjtéskor fonetikus lejegyzett szövegek elhangzása. Ez az egységesség Jankovics Marcell rendezői munkásságát jellemezte leginkább, és azokat a későbbi sorozatokat, amelyeket a stúdió fiatal rendező aspiránsai készítettek Jankovics irányításával. A későbbiekben azonban ez a szemlélet változott: „Ma már a sorozat rendezői szuverén alkotók, a meséket is maguk választják ki... [...] Nem fontos számára a tájegység népművészetének

grafikai alkalmazása, az a szemléletmód, amely – ahogyan a nyelve is – jellemző arra a vidékre, ahonnan a mese származik.” (Dizseri 2009, 59) A filmsorozat összes epizódja megnézhető a YouTube online videocsatornán, és jellemző a közönség reakciója a mesék stílusváltozásaira: a korai sorozatok autentikusabb díszítőművészetét felhasználó epizódjai magasabb nézettségűek, mint a legutolsó 20 epizód.

A *Mesék Mátyás királyról* sorozat ötlete a népmesék széria készítése közben vetődött fel, mivel a magyar népmesék között szép számmal található az igazságosnak, okosnak, felforgatósnak tartott királyról szóló tanulságos anekdota. A forgatókönyveket Kőszegi Ábel és Újváry László írták, Újváry László egyben rendezője is volt a filmeknek. A televíziós sugárzás sikerén felbuzdulva egész estés filmet (65 perc) állítottak össze tizenegy epizód felhasználásával, az eredetileg különálló részeket a Kaláka együttes szereplésével készült élőszereplős jelenetek és narrátor kapcsolják össze. A film mozi forgalmazása a nyolcvanas években szép sikereket ért el, több mint 460 ezren látták.

A népmesék mellett, és után is készültek a magyar népi hagyományokat feldolgozó munkák. Nem tipikus néprajzi dokumentumfilmek ezek, hanem a rendezők egyéni ötletein alapuló megoldások egy-egy téma filmes megfogalmazására, az animáció adta technikai lehetőségek felhasználásával.

Film és antropológia sokszálú kapcsolatának immár egy évszázados története van. Ennek folyamán a filmkészítő/antropológus társadalmi kontextusától, hatalmi helyzetétől, valamint a filmnyelvi fejlődés pillanatnyi állapotától s a vászonra vitt kultúra jellegétől sosem független filmtípusok és felhasználási módok alakultak ki. (Heltai 2002, 145–161)

Néprajzi filmtanulmány *A sámán Euráziában*, Hoppál Mihály és Jankovics Marcell filmje. A szibériai (eurázsiai) sámánizmus kutatásának több irányzata van: vallástörténeti, etnográfiai és vallás fenomenológiai kutatások vizsgálják ezt a területet. (Voigt 2009, 15–25). A film az etnográfusok sámánizmussal történő megismerkedését követi nyomon a XVII. századtól a XX. század végéig. Értékes grafikai-, fotó-, hang- és filmdokumentumok segítségével ismerteti meg a nézőket a sámánizmus lényegével, a sámán tennivalóival, öltözetével, eszköztárával és ezek szimbolikájával, valamint a sámánizmusnak – magyarul táltos hitnek – a magyar nép hiedelemvilágában még ma is fellelhető nyomaival.

A *Regölés* Hegyi Füstös László filmje – három regös bőségvarázsló énekének illusztrálása a Muzsikás együttes zenéjére. A Dunántúlon, István napjától, december 26-tól újévig jártak a regösök házról házra, köszöntve a házak gazdáit, bőséget kívánva nekik. A regösök eredetileg nem közönséges köszöntők voltak, hanem táltosok, akiknek hatalmukban állt a szavakkal kifejezett jókívánságok valósággá varázslása.

A *Virágnak virága* a palóc tájegységhez tartozó Galga-menti Turán, egy menyasszony felöltöztetésének rítusát jeleníti meg élőszereplős film jeleneteiben, az animáció segítségével. A filmet Neuberger Gizella rendezte.

Világnak virága, virágnak világa – az előző filmcímhez megtévesztésig hasonló cím két különböző témájú, technikájú filmet takar. Keresztes Dóra filmje az Erdélyi Zsuzsanna⁶ néprajzkutató által összegyűjtött archaikus népi imádságok animációs filmbe foglalt illusztrációja.

Cigánymesék – a stúdió 2013-ban indult vállalkozása, a Magyarországon élő romák meséinek feldolgozása a 3D animáció eszközeivel. A sorozat ötletét az adta, hogy a Magyarországon élő legnagyobb számú etnikai kisebbség mese- és mondavilágának feldolgozásával ismertebbé és megérthetőbbé váljon az a kulturális háttér, ami a mindennapjaikat, cselekedeteiket befolyásolja. A meséket cigány írók, költők (Daróczi Ágnes, Szécsi Magda, Bari Károly) gyűjtötték, fordították, és dramaturg (Czipott Géza) dolgozta át a megfilmesítéshez.

A sorozat rendezője, Horváth Mária a kezdetektől figyelt arra, hogy a roma kortárs művészet alkotóit bevonja a képi és hangyi világ kialakításába. Orsós Teréz⁷ naiv festő képei adtak ihletet a figurák és a háterek elkészítéséhez, a viseletek megrajzolásához szaktanácsokat adott Varga Erika, a Romani Design Stúdió vezetője. A főcím dallam megkomponálására kiírt pályázatot a Parno Graszt együttes nyerte, és ezzel az összes epizód zenei világának megteremtésében is részt vesznek. Mindaddig hat epizód készült el, három nyilvánosan és ingyenesen megtekinthető a YouTube-on. A KönyvtárMozi⁸ hálózat segítségével jutott el kistelepülésekre közönségtalálkozók és workshopok keretében, ezen kívül filmfesztiválokon és vidéki közösségekben szervezett tematikus vetítéseken szerepelnek az epizódok.

A *Cigánymesék* egyik korai előzményeként készült a Csenki Imre és Csenki János cigányballada gyűjteményének egyik darabját feldolgozó *Mujkalo Zlotari* című film. Hegedűs 2 László nyomasztó hangvétele cigányballadájában lényegében hagyományos animációs és elbeszélő technikát alkalmaz, a film vizualitása jelképekre és szimbolikus megoldásokra támaszkodik, animációs ábrázolásának módja a rajzi metamorfózis. (M Tóth, Kiss 2004)

Történelmi témájú filmek

A kecskeméti rajzfilmstúdióban készült történelmi témájú filmek nem dokumentumfilmes hűséggel jelenítenek meg egy-egy témát, hanem rajzfilmes eszközökkel színesebben és érzelmedúsabban világítanak rá eseményekre, vagy történelmi személyiségek cselekedeteire. Ezek a filmek legtöbbször a mondák világába kalauzolják a nézőket, emiatt a történetek képi világa és szövege nem mindenben teljesen hiteles. A filmek célja az ismeretterjesztésen túl a képzelőerő felkeltése és az az érzelmi többlet, amit egy-egy magyar történelmi eseményt feldolgozó, a figyelmet felkeltő grafikai világgal megalkotott animációs film indukál a nézőiben. A forgatókönyvekre és a filmek látványvilágára jellemző a rendező szubjektív képi világa, ugyanakkor a filmes szemléltetés segít a korhű képzetek kialakításában és a történelmi környezetet is szemléltetik. (Varga 2013)

Az *Avarok*⁹ a komáromi hajógyár kollégiumának építéskor feltárt avar-kori falu régészeti leletanyagának, és a falu elképzelt életének rajzfilmes bemutatása, Deák Péter rendezésében.

A *Mondák a magyar történelemből* sorozat rajzolása 1987-ben indult a stúdióban, rendezője Jankovics Marcell volt. A magyarság korai történelme mondákon keresztül elevenedik meg. A forgatókönyvek készítésének alapját a *Gesta Hungarorum*¹⁰ és a *Képes Krónika*¹¹ történetei és képi illusztrációi adták, de a történelmi hitelességet mindvégig vitatja az epizódokban szereplő „történész”, aki a *Képes Krónika* iniciáléjáról ismert krónikás szereplőt is kijavítja a különböző események elbeszélése közben.

Az Árpádok emlékezete az Árpád-házi királyok emlékének szentelt rajzfilmsorozat lesz, egyelőre III. Béla király életét és tetteit feldolgozó két epizód készült el (*III. Béla király, A keresztetek Magyarországon*), Jankovics Marcell rendezésében. Stílusa nagyon hasonlít a *Mondák a magyar történelemből* képi világára.

A *100 éve történt* sorozat epizódjai azt az időszakot idézik fel, ami építésben és alkotásban is jeles korszaka volt a magyar történelem előző századfordulós millenniumi lázának, amikor a honfoglalás ezeréves évfordulóját ünnepelték soha nem látott szellemi és anyagi erők mozgósításával. A szövegeket korabeli írásokból, szakácskönyvekből, újságokból, hirdetésekben, levelekből gyűjtötte össze Szoboszlay Péter rendező. Elsődleges célja szokatlan asszociációk keltése volt a filmek képi világának és akusztikai-hangulati háttérének a megteremtésével. (Dizseri 2001, 51)

Magyarország modernkori történelme egyik megrázó eseményének, az 1956-os forradalomnak állít emléket a *Jegyzőkönyv – Mansfeld* Péter emlékére, Szilágyi Varga Zoltán filmje. Mansfeld kivégzési jegyzőkönyve szóról szóra elhangzik a filmetűd¹² alatt, és a száraz, írógépkopogással aláfestett szöveg kíséri végig a halálraítélt utolsó útját.

Évek óta lapul egy grandiózusz filmsorozat-ötlet a stúdió tarsolyában, megrendelőre várva. Kossuth Lajos életét dolgozza fel, humoros, anekdotikus formában. Katona Tamás történész írta az irodalmi forgatókönyveket, a figuraterveket Somogyi Győző grafikus készítette. Ha megvalósul egyszer, színes ismeretterjesztő sorozat készülhet Kossuth koráról.

Magyar irodalmi művek animációs adaptációi

Az adaptáció, mint átdolgozás a latin ad-apto (hozzáilleszt, valamire alkalmaz) szóból ered, és ilyen értelemben jelenti irodalmi művek filmre alkalmazását, filmre való átdolgozását. (Korcsoq 2011: 114–116) A klasszikus adaptáció a megfilmesítés, egyfajta képi illusztrációja az írott szövegnek, ez a *transzpozíció*, ami hűen követi az eredeti mű cselekményét. A *szabad adaptáció* során a rendező hű marad az eredeti szöveg intenciójához, bizonyos elemeket, motívumokat akár teljesen újakkal is helyettesíthet, ha azzal hasonló hatást ér el. Az *egyéni interpretáció* során tudatosan eltér a szerző az eredeti műtől, de amit felhasznál belőle a film rendezője, az adja a film fő vonulatát. A *kölcsönzés* során az eredeti mű csak ötletet, ürügyet szolgáltat a filmhez, semmilyen mozzanata nem jelenik meg az adaptációban. (Vajdovich 2006, 678–692)

A kecskeméti rajzfilmstúdióban készült, gyermek nézőknek szánt irodalmi adaptációk elsősorban a transzpozíció, az illusztrálás eszközével élnek. Az illusztratív megvalósítások azonban mindvégig magukon hordozzák a rendezők alkotói stílus jegyeit, s ettől válnak egyedivé is a legtöbbször sorozatoknak készülő feldolgozások.

Lázár Ervin¹³ jellegzetes hangvételű, egyéni és játékos nyelvezetű meséinek hangulatát több filmben is próbálták megragadni a kecskeméti rendezők. *A két reggel* Hegedűs 2 László filmje 1985-ben, *A hazudós egér* Kiss Andrea filmje 2008-ban készült el francia–magyar koprodukción, és a világ számos jelentős fesztiválján díjazták Ausztriától Dél-Koreáig. A *Négyzógletű Kerek Erdő* önálló meséiből álló mesefüzérének feldolgozását 2009-ben kezdte meg Horváth Mária rendező, és a meseregény négy történetéből készített filmet: a *Vacs kamati virágja*, a *Maminti a kicsi zöld tündér*, a *Szörnyeteg Lajos, jaj de álmos*, és a *Tilos a bukfenc* epizódjainak megvalósításakor a stúdió 3D-s technológiai újításait is felhasználta.

Kányádi Sándor¹⁴ *Világlátott egérke* meseregényéből hét epizód készült el eddig, Nagy Lajos és Szilágyi Varga Zoltán rendezésében. Ez a megkezdett filmsorozat a stúdió saját finanszírozású projektje, de anyagi források híján elakadt a megvalósítása.

Kormos István¹⁵ verses állatmeséiből készített filmeket Richly Zsolt: *A hetvenkedő süni*, *A kevély kiskakas*, *A fecske meg a szalmaszál*, *Egy fazék méz*, *A nyulacska csengője*, *Fázó rókaftak* az óvodás korosztály kedvencei.

Mosonyi Aliz¹⁶ *Mesék Budapestről* könyvének két történetét (*A Gellért-hegyi óriások*, *A Duna és a hajó*), és a *Boltosmeséket* Szoboszlay Eszter filmesítette meg a stop-motion technikát és a rajzolt animációt ötvözve. A folytatást itt is a finanszírozás megteremtésének nehézsége akadályozza.

A felnőtteknek szánt animációs irodalmi feldolgozásokban az illusztratív megjelenítésen túl készültek egyedi interpretációval feldolgozott művek, különösen a kortárs szerzők írásainak felhasználása során.

Azonban a klasszikusok, mint például Arany János művei: a *Rege a csodaszarvasról* (rendezte: Neuberger Gizella), vagy *A walesi bárdok* (rendezte: Gémes József) megmaradtak a versek filmen történő képi ábrázolásánál. A *Rege a csodaszarvasról* László

Gyula¹⁷ illusztrációit használja fel minimális animációval kiegészítve, *A walesi bárdok* pedig Gémes József korábbi *Toldi* adaptációjának festményfilmes hangulatát idézi. Hunyady Sándor¹⁸ *A jókedvű örmény temetése* novellájának szigorúan megrajzolt története Szilágyi Varga Zoltán rendező munkája.

A stúdió önállósulási törekvései során sikeresnek bizonyult az az egyperces filmekből álló kvázi sorozat, ami egy-egy ajtóval kapcsolatos gag¹⁹-re épült. Az epizódokat a stúdió rendezői egyedi filmként készítették, melyekhez az ötleteket, filmnovellákat kortárs íróktól rendelt a műterem vezetése. Így született meg az *Ajtó 3*, aminek irodalmi forgatókönyvét Esterházy Péter²⁰ írta.

A kecskeméti alkotóbázis első nemzetközi sikereinek letéteményese volt Horváth Mária *Az éjszaka csodái* filmje, ami Weöres Sándor²¹ megzenésített versére komponált, animációs eszközökkel megvalósított szürreális víziók filmes illusztrációja.

A továbbiakban felsorolt egyedi filmek is, mint adaptációk tudatosan keresik az elvontabb képi megfogalmazást. Örkény István²² novellái a *Gondolatok a pincében* és a *Tulipán* (eredeti címe: *Egy meghasonlott tulipán*) két különböző stílusban megvalósított elgondolás. A *Gondolatok a pincében* (rendezte: Tóth Roland) hűen a teljes szöveghez groteszk, míg a *Tulipán* (rendezte: Ulrich Gábor) inkább abszurd hangvételű. (Varga 2017)

Ulrich Gábor, a stúdió középgenerációs filmrendezője több alkalommal választott kortárs irodalmi művet forgatókönyveinek elkészítéséhez, melyek az irodalmi szövegek interpretációi. Hajas Tibor²³ verse, a *Mit kell tudni a kutyaidomításhoz?*, Podmaniczky Szilárd²⁴ novellája, *A hentes zsebrádiója*, Balázs Béla²⁵ szövegkönyve, a *Fából faragott királyfi* szürreális világokat jelenítenek meg.

Riedl Katalin rendező víziója a Csáth Géza²⁶, *Egy elmebeteg nő naplója* írásából készült Örökre való című film, egy paranoiás nő naplójának rövidfilmes átirata.

Az irodalmi adaptációk felsorolásánál említésre méltó az a filmsorozat, ami a közeljövőben a teljes magyar animációs szakma összefogásával valósul meg. Ez a vállalás Arany János *Toldi* elbeszélő költeményének megfilmesítését tűzte ki célul, Jankovics Marcell grafikai, képi világával és rendezésében.

Film és képzőművészet: művészeti alkotások animációs filmen

A magyar animációban hagyományosan erős a jelenléte azoknak az alkotásoknak, amelyek elsősorban megmozgatott képzőművészetként gondolnak magukra. Ezek a markáns stílusvilággal rendelkező filozofikus, látomásos, illetve bölcséleti jellegű animációk a művészet, az alkotás, a gondolkodás, a létezés alapkérdéseit, örök dilemmáit feszegetik. (Orosz 2011)

A hatvanas évektől több képzőművész is dolgozott animációs filmekben a Pannónia Filmstúdióban, hiszen ez a terület a hivatalos művészeti élet szürke zónája volt, azok a művészek, akiket más területeken nem tűrtek meg, itt készíthettek avantgárd filmeket. (Iványi 2007, 4)

Mikulás Ferenc a stúdió megalapításakor tudatosan törekedett a képzőművészet területéről érkező művészek befogadására, és kezdetben a támogatási rendszer megkerülésével saját finanszírozásban készítették olyan, kísérleti filmnek tekinthető filmalkotásokat, amelyek a képzőművészet igényességével alakították ki képi világukat, narratívájuk nem történet, vagy mese, hanem vizuális kalandozás, élmény, az animációs film adta technikai lehetőségekkel. Mivel a Kecskemétfilmnél készült egyedi filmeknek egyébként is jellegzetessége ez a minőségi szemlélet, ebben a fejezetben csak azokat a műveket említem meg, amelyek tartalmi, formai, technikai és filozófiai szempontból

komplexen kapcsolódnak a képzőművészethez vagy a fotográfiához. Ezen a területen belül pedig külön csoportot képeznek azok a filmek, amelyek képzőművészeket vagy művészeti alkotásokat mutatnak be filmes eszközökkel.

Hegedűs 2 László *Vázlatok* című munkája a kísérleti animáció azon alkotása, ami inkább áll közel a kortárs avantgárd videó-művészet repetitív, asszociatív képi világához és zenéjéhez (zeneszerző: Vidovszky László). (M Tóth, Kiss 2004) *Moholy 1917* filmje a háború-halál és a művészet-élet vizuális megjelenítése Moholy²⁷ első világháborúból küldött képeslapjainak feldolgozásán keresztül.

Molnár Péter *Majd a tisztáson* filmje folytonosan visszatérő képeivel a keletkezés és elmúlás, az állandóság és a változás állóképeiből összeállított ismétlődő motívum sor.

Orosz István Haris Lászlóval készített filmje az *Apokrif* Pilinszky János²⁸ emlékére készült fotó-animáció, és a magyar animáció történet egyik legmegrendítőbb alkotásaként tartják számon. (M Tóth, Kiss 2004) Orosz *A rajzoló* filmjében a szépen megrajzolt grafikák korrektségébe az anamorfózis „csalásait” csempészi bele, mindig meglepve a nézőket. Filmjeiben és képzőművészeti munkásságában gyakran visszatér a labirintus motívum, ahogyan ebben a filmben is. Horkay Istvánnal készített filmje, az *Albrecht Dürer rinocérosza* pedig különös egyvelege a digitalizált képzőművészetnek és a fikciós elemeket felvonultató animációs dokumentumfilmnek.

Szoboszlay Péter *Szent Mihály napi játékok* című filmjében az akkor hetvenéves Schéner Mihály²⁹ kalapgyűjtő festőművész idézte meg képeit, szobrait, tárgyait, játékait, jelmezeit, díszleteit, beöltöztetett és feldíszített figuráit, barátait és ismerőseit, életének élő és tárgyiasult szereplőit a békéscsabai Meseházban. A film élőszereplős, stop-motion technikával készült, a megidézett figurák festett animációjával kiegészítve.

Neuberger Gizella elektrografikai³⁰ eljárással készült filmje az *Arcra Arc*. Kísérletező technikai újdonságnak számított a keletkezésekor, az emberi arc sokféleségét, formai teljességét fénymásolt portréfotókkal és animációs effektekkel jelenítette meg. *Fotolife* című filmjében a kecskeméti Magyar Fotográfiai Múzeum kép- és eszköztárának anyagát felhasználva készített tárgymozgató filmet, rajzolt animációs betétekkel. M.S. Mester³¹ *Vizitáció* (Mária látogatása Erzsébetnél) festményének elemző feldolgozása, a bibliai történet bemutatása egy újabb animációs játékra adott lehetőséget, a mű születésének körülményeit és történetét bemutatva.

(Összegzés: a filmstúdió munkássága a magyar animációsfilm-gyártás tükrében) „Egy hajdani szakkönyvben olvastam (Martin: *Azok a csodálatos egerek*), hogy minden stúdióknak egy nemzedéke van... [...] A Pannóniának is tulajdonképpen egy nemzedéke volt... [...] Kecskemétnek is feltehetően egy nemzedéke lesz.” (Jankovics Marcell) (Dizseri 2009, 60)

Az egykori Pannóniából kinövő filmstúdiók közül ma már csak a kecskeméti rajzfilmstúdió működik. A rendszerváltozás óta főleg a rendezők köré csoportosulnak és képződnek új stúdiók, amelyek létrejönnek, átalakulnak, megszűnnek. Mindemellát a kecskeméti felvállalt missziója, a nemzeti értékek bemutatása és továbbörökítése animációs filmen, és a kísérletező egyedi filmek megvalósításának a támogatása, a stúdió fesztiválszervező tevékenysége (KAFF)³² a stúdió 47 éves történelmének során széles társadalmi támogatottságot feltételez.

A Magyar Örökség díj, a stúdióvezető producer, és a rendezők szakmai és társadalmi elismerései, díjai, Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzatának folyamatos fesztiváltámogatása, a filmek díjazása különböző fesztiválokon bizonyítja, hogy nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközi viszonylatban is jó híre van az alkotóközösségnek.

Az önálló stúdióépület, az összeszokott menedzsment, a folyamatos technikai újítások megfelelő alapot biztosítanak arra, hogy nemzetközi produkciókban, magas minőségű, kézzel rajzolt karakter animációt igénylő egész estés filmek gyártásában is részt tudjanak vállalni – ezek a külföldi bérmunkák jelentik ma a stúdió infrastrukturális fenntartásának alapját, a fejlesztések forrását.

A rendszerváltás után a Magyar Televízió (ma: Duna Médiaszolgáltató Nonprofit Zrt.) folyamatos szervezeti és műsorpolitikai átalakításával az egyedi filmek nem, vagy csak ritkán juthatnak el a nézőkhöz, a legtöbbször fesztiválokon, vagy tematikus vetítéseken szerepelnek. A televíziós sorozatokat azonban évente több alkalommal is műsorára tűzi valamelyik közszolgálati vagy kereskedelmi csatorna (M2, Minimax).

Magyarországon az állami intézmények támogatásainak sora segíti (Magyar Nemzeti Filmalap, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanácsa, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Művészeti Akadémia és az Emberi Erőforrások Minisztériuma), és a Filmtörvény³³ szabályozza a filmkészítést (Kollarik–Vincze 2016, 197–226). Az egyedi filmek gyártását a Magyar Média Mecenatúra program támogatja³⁴, feltétele egy országos sugárzású televíziós csatorna szándéknyilatkozata a film vetítéséhez – ennek megszerzése kiszámíthatatlan és nehézkes. A sorozatok folyamatos gyártását nehezíti az epizódonkénti pályáztatás³⁵, évek telnek el egy-egy széria első és utolsó részének készítése közben. A rendezők emiatt nem gondolkodnak a teljes sorozat fejlesztésében, a folyamatos technikai újítások miatt a kezdő részek megvalósításához viszonyítva egészen máshogy tervezik meg a további epizódokat, az egységes stílus elveszhet.

A filmeknek társadalmi küldetésük van – és ezt a küldetést Kecskemétfilm közvetlenül felvállalja. A nemzeti kulturális értékek megismertetéséhez, népszerűsítéséhez az ország határain túl is hozzájárul. A Magyar népmesék sorozat jogait pl. 42 külföldi forgalmazó vásárolta meg, és 44 országban sugározták a különböző évadokat, vagy a teljes sorozatot. A VOD³⁶, SVOD³⁷, AVOD³⁸ szolgáltatások révén pedig 216 országban több mint 50 millió alkalommal nézték meg a stúdió filmjeit. A külföldi Magyar Intézeteken keresztül rendszeresen szerepelnek a filmek országunkat bemutató vetítéseken, nevezések révén nemzetközi fesztiválok versenyprogramjaiban.

A filmkészítés mindennapi feladatai mellett a filmes műhelynek gondoskodnia kell missziója továbbörökítéséről, ellenkező esetben belesimul a nemzetközi animációs trendekbe, és végleg elveszíti értékőrző szerepét.

A digitális kor kihívásai újabb és újabb feladatokat teremtenek a meglévő filmvagyon állagmegóvásával, a digitalizálással, a filmek hordozóinak a megújuló vetítési technikához alakításával kapcsolatban.

A mindenkori filmgyártási támogatási rendszerek változásaival és a tulajdonosi viszonyok szabta lehetőségek mellett reménykedünk abban, hogy a stúdió története nem Jankovics Marcell 2009-es jóslatával zárul, így írásomat Keserü Katalin szavaival fejezem be:

„Mi, a közönség csak reméljük, hogy az alkotás eszméjét és tényét a teremtett világ, az ember és a kép hármasságával éltető és továbbadó közösség rajtunk keresztül a jövőben is fenntartója lesz a kultúra évezredek, észrevétlen folyamának.” (Keserü 2011)

IRODALOMJEGYZÉK

- Bárczy Géza, Országh László (1959–1962, szerk.) *A magyar nyelv értelmező szótára*. Akadémia Kiadó, Budapest. 2018. március 2-i megtekintés. Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület <http://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?csacsimben=&szo=NEMZETI&offset=0&kerekes>
- Dizseri Eszter (2001): Klösz bácsi kamerája (Beszélgetés Szoboszlai Péterrel). *Filmvilág*, 44. 8. sz. 51. 2018. február 28-i megtekintés. Filmvilág [on-line] <http://www.c3.hu/scripta/filmvilag/0108/dizseri.htm>
- Dizseri Eszter (2006): És mégis mozog... Az animáció magyar mesterei. Balassi Kiadó, Budapest. 7–9.
- Dizseri Eszter (2009): *A kecskeméti rajzfilmstúdió, Az animáció magyar műhelyei*. Balassi Kiadó, Budapest. 15–21., 59–60.
- Fülöp József (2016): Az animáció fejlődéstörténete és oktatása. Animációs filmművészet és filmipar. In: Fülöp József, Kollarik Tamás (szerk.): *Animációs körkép – A magyar animáció oktatási, intézményi, forgalmazási és pályázati lehetőségei*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest. 24–25.
- Iványi Brigitta (2007.): Filmszakadás? Képzőművészeti igényű animáció Magyarországon. *Műértő*, 10. 5. sz. 4.
- Keserü Katalin (2011): Mikulás Ferenc és a Kecskeméti Animációs Filmstúdió. Laudáció: Magyar Örökségdíj átadás, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2011. december 17.
- Kollarik Tamás, Vincze Zsuzsanna (2016): A magyar állam szerepvállalása az animáció támogatásában. In: Fülöp József, Kollarik Tamás (szerk.): *Animációs körkép – A magyar animáció oktatási, intézményi, forgalmazási és pályázati lehetőségei*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest. 197–226.
- Korcsog Balázs (2011): A/O (Gács Anna, Gerencsér Gábor [szerk.] *Adoptációk – film és irodalom egymásra hatása*) Kritika. 2018. február 28-i megtekintés, *Iskolakultúra*. Elektronikus periodika, 2001. 3. sz. 114–116. http://epa.oszk.hu/00000/00011/00047/pdf/Iskolakultura_EPA00011_2001_03_114-116.pdf
- Kriskó János (2015): Engem a folyamatos stressz éltet (A 75 éves Mikulás Ferencsel Kriskó János beszélgetett. *Forrás*, 47. 9. sz. 77–96.
- M Tóth Éva, Kiss Melinda (2004): *Animációs mozgóképtörténet II*. Typotex Kiadó, Budapest. 2018. március 5-i megtekintés, Digitális Tankönyvtár. http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412A/2011-0010_m_toth_eva_mozgokeptortenet_2/ch07s02.html http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0010_m_toth_eva_mozgokeptortenet_2/ch11s02.html
- Orosz Anna Ida (2011): Magyar animáció: Képzőművészet és/vagy film? *Prizma*, 2. 2018. február 27-i megtekintés, Prizma [on-line] <http://prizmafolyoirat.com/2011/05/10/orosz-anna-ida-magyar-animacio-kepzomuveszet-esvagy-film-animacio-k-a-szemle-versenyprogramjaban/>
- Vajdovich Györgyi (2006): Irodalomból film. A filmes adaptációk néhány kérdése. *Nagyvilág*, 51. 8. sz. 678–692.
- Varga Emese (2013): Történelmi játékfilmek a történelem tanításban. *Történelemtanítás*, XLVIII. Újfolyam IV. 2. 2018. február 2-i megtekintés, Történelemtanítás [on-line] http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/wp-content/uploads/2013/07/04_02_07_Varga.pdf
- Varga Zoltán (2015): Vázlat a Pannónia Filmstúdió animációs filmgyártásáról 1959–1989 között. 2018. március 2-i megtekintés, *Filmnett*, erdélyi filmes portál, <http://www.filmnett.ro/cikk/3963/vazlat-a-pannonia-filmstudio-animacios-filmgyartasarol-1959-1989-kozott>
- Varga Zoltán (2016): *A magyar animációs film: intézmény és formátörténeti megközelítések*. Pompeji Kiadó, Szeged. 19., 24.
- Varga Zoltán (2017): *A kecskeméti animációs film*. Kézirat. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest.
- Voigt Vilmos (1996–2000): Folklor. In: Tarsoly István (szerk.): *Magyarország a XX. században III. Kultúra, művészet, sport és szórakozás*. Babits Kiadó, Szekszárd. 545–565.

A KECSKEMÉTFILM KFT. ÉS JOGELŐDJEI ÁLTAL GYÁRTOTT FILMEK (1976–2017)

TV-SOROZATOK

1976

Vízipók-Csodapók I. 13 × 5'30" R: Szabó Szabolcs, Szombati Szabó Csaba. Gyerekeknek, dialóggal.

1977 – 1978

Magyar népmesék I. 13 × 7' R: Hauli József, Horváth Mária, Jankovics Marcell, Lisziák Elek, Lőrincz László, Tóth Pál, Szilágyi Ildikó, Ujváry László. Gyerekeknek, dialóggal.

1979

Magyar népmesék II. 13 × 9' R: Hauli József, Hegyi Füstös László, Horváth Mária, Jankovics Marcell, Lőrincz László, Molnár Péter, Szilágyi Ildikó, Tóth Pál, Ujváry László. Gyerekeknek, dialóggal.

1980

Vízipók-Csodapók II. 13 × 7'30" R: Szabó Szabolcs, Hauli József. Gyerekeknek, dialóggal.

1982 – 1983

Mesék Mátyás királyról. 13 × 7'30" R: Ujváry László. Gyerekeknek, dialóggal.

1984 – 1985

Magyar népmesék III. 13 × 9' R: Hauli József, Hegyi Füstös László, Horváth Mária, Jankovics Marcell, Krickskovics Zsuzsa, Lőrincz László, Madarász Zoltán, Tóth Pál, Ujváry László. Gyerekeknek, dialóggal.

1984 – 1986

Leo és Fred I. 13 × 7'30" R: Tóth Pál. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

1985 – 1986

Vízipók-Csodapók III. 13 × 7'30" Szabó Szabolcs, HAUI József, magyar nyelvű dialóggal.

1987 – 1988

Mondák a magyar történelemből. 13 × 10' R: Jankovics Marcell. Felnőtteknek, dialóggal.

1987 – 1989

Tinti kalandjai. 13 × 5'30 R: Balajthy László, Gyulai Líviusz, Hernádi Tibor, Király László, Szoboszlai Péter, Toró Annamária. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

1989 – 1990

Magyar népmesék IV. 13 × 7' R: Balajthy László, Gyapai Tamás, Horváth Mária, Hajdu Marianna, Jankovics Marcell, Király László, Krickskovics Zsuzsanna, Nagy Lajos, Pál Nagy Balázs, Toró Annamária, Vágó Sándor. Gyerekeknek, dialóggal.

1993

Leo és Fred II. 13 × 8' R: Weisz Béla. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

1994

100 éve történt I. 13 × 5' R: Szoboszlai Péter. Felnőtteknek, dialóggal.

1995

Magyar népmesék V. 13 × 7'30" R: Hajdu Marianna, Horváth Mária, Jankovics Marcell, Nagy Lajos, Toró Annamária, Pál Nagy Balázs. Gyerekeknek, dialóggal.

2002

Magyar népmesék VI. 13 × 7' R: Horváth Mária, Nagy Lajos. Gyerekeknek, dialóggal.

2004 – 2009

Koan. 2 × 2' R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóggal.

2004 – 2016

Kormos István verses meséi. 6 × 6' R: Richly Zsolt. Gyerekeknek, dialóggal.

2005

Magyar népmesék VII. 13 × 7' R: Horváth Mária, Nagy Lajos. Gyerekeknek, dialóggal.

2005 – 2011

100 éve történt II. 9 × 5' R: Szoboszlai Péter. Felnőtteknek, dialóggal.

2005 – 2011

A világlátott egérke. 7 × 7' R: Nagy Lajos, Szilágyi Varga Zoltán. Gyerekeknek, dialóggal.

2007 – 2011

Fejtlakók. 4 × 2'30" R: Szoboszlai Eszter. Gyerekeknek, dialóggal.

2010 – 2011

Magyar népmesék VIII. 11 × 7' Horváth Mária, Nagy Lajos, magyar nyelvű dialóggal.

2010 – 2017

A Négyoszögletű Kerek Erdő. 4 × 7' R: Horváth Mária. Gyerekeknek, dialóggal.

2012

Ismeretlen földlakók. 1 × 3' R: Szoboszlai Eszter. Gyerekeknek, dialóggal.

2012 – 2014*Mesék Budapestről.* 2 × 3' R: Szoboszlai Eszter. Gyerekeknek, dialóggal.**2014 – 2017***Cigánymesék.* 6 × 7'30" R: Horváth Mária. Felnőtteknek, dialóggal.**2015 – 2017***Az Árpádok emlékezete.* 2 × 8' R: Jankovics Marcell. Felnőtteknek, dialóggal.**2015***Bokorugró mesetár.* 1 × 7' R: László Marcell. Gyerekeknek, dialóggal.**2015 – 2016***Városi legendák I.* 13 × 3' R: Glaser Kati. Felnőtteknek, dialóggal.**ANIMÁCIÓS JÁTÉKFILMEK****1982***Vízipók-csodapók.* 1h12' R: Hauli József, Szabó Szabolcs, Szombati Szabó Csaba. Gyerekeknek, dialóggal.**1985***Mátyás, az igazságos.* 1h10' R: Ujváry László. Gyerekeknek, dialóggal.**1987***Leo és Fred, a két jó barát.* 1h5' R: Tóth Pál. Gyerekeknek, dialóg nélkül.**RÖVIDFILMEK****1977***Hé, Te!* 8' R: Szoboszlai Péter. Felnőtteknek, dialóg nélkül.**1978***Regölés.* 5' R: Hegyi Füstös László. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.**1979***Vázlatok.* 8' R: Hegedűs 2 László. Felnőtteknek, dialóg nélkül.**1980***Hogyan lehet megijeszteni egy oroszánt?* 7' R: Tóth Pál. Gyerekeknek, dialóg nélkül.**1982***Az éjszaka csodái.* 9' R: Horváth Mária. Gyerekeknek, magyar nyelvű dialóggal.*Majd a tisztáson.* 8'40" R: Molnár Péter. Felnőtteknek, dialóg nélkül.**1983***Cigányballada.* 8' R: Hegedűs 2 László. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.*Ajtó 8.* 1' R: Horváth Mária. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Ajtó 9.* 1' R: Horváth Mária. Felnőtteknek, dialóg nélkül.**1984***Apokrif.* 2' R: Haris László, Orosz István. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Egeresfilm.* 4'30" R: Hegyi Füstös László. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Hu-morzák (A jegesmedve nyáron).* 1' R: Kricskovics Zsuzsa. Gyerekeknek, dialóg nélkül.*Szóló.* 4' R: Léger, Francine. Felnőtteknek, dialóg nélkül.**1985***Süti.* 9' R: Nagy Gyula. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.*Souvenir.* 10' R: Luc Degryse. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Két reggel.* 7' R: Hegedűs 2 László. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.**1986***Hogyan kerül Eszter az asztalra?* 10'34" R: Szoboszlai Péter. Felnőtteknek, dialóg nélkül.**1987***Ajtó 1.* 1'40" R: Weisz Béla. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Ajtó 2.* 1' R: Horváth Mária. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Ajtó 3.* 1'30" R: Horváth Mária. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Csiribi.* 11' R: Toró Annamária gyerekeknek. Dialóg nélkül.*A harmadik.* 7'17" R: Homolya Gábor. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.*Avarok.* 10' R: Deák Péter. Magyar nyelvű dialóggal.*Bucó, Szetti, Tacsí (Az ékszerolvajok)* 7' R: Hauli József. Gyerekeknek, magyar nyelvű dialóggal.**1988***A sámán Euráziában.* 34' R: Hoppál Mihály, Jankovics Marcell. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.*Aspektus.* 1'20" R: Varga Márta. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Húsvéti anzix.* 1'30" R: Weisz Béla. Felnőtteknek, dialóg nélkül.*Tiszta kép.* 3' R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

1989

Ajtó 6. 1'30" R: Gyapai Tamás. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Ajtó 13. 1'30" R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Origó. 1'10" R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Western. 2' R: Homolya Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

1990

Locsolkodás. 3' R: Weisz Béla. Magyar nyelvű dialóggal.

Változó világunk. 3' R: Weisz Béla. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Játékklip. 5' R: Szoboszlai Péter. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

Oscar. 2' R: Luc Degryse. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

Mennyben és Földön. 2'30" R: Sigurdur Örn Brynjolfsson. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Oscar születésnapja. 2' R: Luc Degryse. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

Ekhó. 5' R: Miklós Árpád. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

1991

A mi karácsonyfánk. 8' R: Sigurdur Örn Brynjolfsson. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

Az út. 3' R: Nikolai Ivanov Neikov. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Éjszakai kultúrtörténeti hadgyakorlat. 7' R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

1992

Zöldfa u. 66. 7'30" R: Horváth Mária. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Szent Mihály napi játékok. 13' R: Szoboszlai Péter. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Szikra. 2' R: Miklós Árpád. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

1994

Arcra Arc. 5' R: Neuberger Gizella. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Apropó. 3'43" R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

1995

A másik part. 3'6" R: Miklós Árpád. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Na...bummm! 15' R: Szoboszlai Péter. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.

1996

Kapricius. 4'30" R: Nikolai Ivanov Neikov. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

A nyár szemei. 3'30" R: Nikolai Ivanov Neikov. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Moholy 1917. 3'10" R: Hegedüs 2 László. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

12 Haiku. 7' R: Hegyi Füstös László. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Rege a csodaszarvasról. 9'30" R: Neuberger Gizella. Magyar nyelvű dialóggal.

1999

Leltár. 6' R: Szoboszlai Péter. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

2000

Állóképek – „Rajzok egy élet tájairól”. 6' R: Horváth Mária. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Pillangó. 1' R: Miklós Árpád. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Fotolife. 14:20' R: Neuberger Gizella. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Bagaitell, avagy miként kezdik s végzik a napot a dámák. 6' R: Vincze Éva. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

2001

Homokon nőtt város. 21' R: Buglya Sándor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Szent István Bazilikája. 26' R: Deák Péter. Felnőtteknek, magyar nyelvű dialóggal.

2002

Idegen test. 2'40" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

2003

Hommage. 5' R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

2004

Mesél a kő. 8'30" R: Horváth Mária. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

...Füled érjen bokáig! 11' R: Szoboszlai Péter. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

Koan / Ne beszélj! 1'57" R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóggal.

Mandala. 5'32" R: Neuberger Gizella. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Ida néni meséi / A hét pötty. 5'37" R: Richly Zsolt. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

A hetvedő süin. 5' R: Richly Zsolt. Gyerekeknek, dialóggal.

2005

Mielőtt. 3'30" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

2006

Virágnak virága. 9' R: Neuberger Gizella, felnőtteknek, dialóg nélkül.

Jegyzőkönyv – Mansfeld Péter emlékére. 7' R: Szilágyi Varga Zoltán, felnőtteknek, dialóggal.

2007

Ssshott! 2'30" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Desdemona Break. 4'30" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

A kékruhás kislány története. 28' R: Horváth Mária. Gyerekeknek, dialóg nélkül.

A kevély kiskakas. 5'30" R: Richly Zsolt. Gyerekeknek, dialóggal.

Szelíd szálakon. 35' R: Pócs Judit, Rittgasser István. Felnőtteknek, dialóggal.

2008

Panopticum. 6'50" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóggal.

A hazudós égér. 19'25" R: Kiss Andrea. Gyerekeknek, dialóggal.

2009

Lebegés, avagy tíz bagatell. 6'30" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóggal.

Kőműves Kelemen. 6' R: Richly Zsolt. Felnőtteknek, dialóggal.

Vízitáció. 5' R: Neuberger Gizella. Felnőtteknek, dialóggal.

Ára 2,70 Ft. 6'30" R: Ballai Tóth Roland. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Gondolatok a pincében. 4'10" R: Tóth Roland, felnőtteknek, dialóggal.

2010

A hentes zsebrádiója. 7'R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóggal.

Memoir. 1'20" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Sakk! 6' R: Orosz István. Felnőtteknek, dialóggal.

Boltosmesék. 7'13" R: Szoboszlai Eszter. Gyerekeknek, dialóggal.

Még mire jó a hullámsat? 2'34" R: Tóth-Pócs Roland. Felnőtteknek, dialóggal.

Örökre való. 10'42", R: Riedl Katalin. Felnőtteknek, dialóggal.

A fecske meg a szalmaszál. 6'30" R: Richly Zsolt. Gyerekeknek, dialóggal.

A walesi bárdok. 8' R: Gémes József. Felnőtteknek, magyar dialóggal.

2011

Bíborcsiga. 8' R: Tóth-Pócs Judit, Tóth-Pócs Roland. Felnőtteknek, dialóggal.

Zöldségleves. 6' R: Neuberger Gizella. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

2012

Tulipán. 3'10" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóggal.

Mit kell tudni a kutyaidomításhoz? 5' R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóggal.

2013

Gyerekek vörös tájban. 5' R: Szoboszlai Péter. Gyerekeknek, dialóggal.

A jókedvű örmény temetése. 28' R: Szilágyi Varga Zoltán. Felnőtteknek, dialóggal.

Fából faragott királyfi. 6'40" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóggal.

2014

A rajzoló. 6' R: Orosz István. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Eszterlánc. 4'51" R: Keresztes Dóra. Gyerekeknek, dialóggal.

2015

Balansz. 5'19" R: Ulrich Gábor. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

2017

Világnak virága, virágnak világa. 4'30" R: Keresztes Dóra. Felnőtteknek, dialóggal.

Virágnyelv. 10' R: Glaser Kati. Felnőtteknek, dialóg nélkül.

Albrecht Dürer rinocérosza. 25' R: Orosz István, Horkay István. Felnőtteknek, dialóggal.

JEGYZETEK

- 1 Mikulás Ferenc (1940–) Balázs Béla-, Magyar Örökség, Prima Primissima díjas stúdióalapító, a Pannónia Filmstúdió Kecskeméti Műtermének műteremvezetője (1971–1991), a Kecskeméti Animációs Filmvállalat igazgatója (1991–1993), a Kecskemétfilm Kft. ügyvezetője (1993-tól napjainkig).
- 2 Pozsgay Imre (1933–2016) A késői Kádár-korszak politikus. 1976 és 1980 között kulturális, majd 1982-ig művelődési miniszter.
- 3 Kerényi József Péter (1939–2016) Kossuth-díjas magyar építész, tanár, a Magyar Művészeti Akadémia néhai tagja.
- 4 Kkv: Az a vállalkozás, amelyben az állam vagy az önkormányzat (magyar vagy külföldi) közvetlen vagy közvetett tulajdoni részesedése nem haladja meg a 25 százalékot. Ebben az esetben a vállalat akkor sem minősülhet kkv-nak, ha a gazdasági mutatók alapján felállított kritériumoknak eleget tesz.

- 5 Melléklet. A kecskeméti rajzfilmstúdióban készült filmalkotások jegyzéke kronológiai sorrendben.
- 6 Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas magyar néprajztudós, folklorista, a Magyar Művészeti Akadémia néhai tagja.
- 7 Orsós Teréz (1956–) roma származású grafikus és festőművész.
- 8 A KönyvtárMozi program Mikulás Ferenc kezdeményezése alapján, az Informatikai és Könyvtári Szövetség szervezésében, a kisteleplülések könyvtárainak NAVA pontjain keresztül megvalósuló nyilvános vetítések közösségi programjai, kiegészítve közönségtalálkozókkal.
- 9 Avarok – a Kárpát-medencében, a Kr. u. VI–VIII. században élt nomád nép.
- 10 *Gesta Hungarorum* két magyar történeti mű, jelentése: *A magyarok viselt dolgai*. Az első mű szerzője Anonymus (P. mester), aki a magyar őshazából való kivonulástól Szent István koráig tartó időszakról ír, a második mű címe *Gesta Hunnorum et Hungarorum*, Kézai Simon munkája a honfoglalástól IV. László király uralkodásáig ír a magyarok első évszázadairól.
- 11 *Képes Krónika* Nagy Lajos király udvarában íródott, a magyarok történetének legteljesebb, leggazdagabb középkori összefoglalása. Szerzője valószínűleg Kálti Márk.
- 12 A zenei etűdhöz hasonló nyelvezetű és felépítésű filmműfaj; intím, költői kisfilm, amely elsősorban az emberi bensőben lezajló folyamatok képi ábrázolására vállalkozik.
- 13 Lázár Ervin (1936–2006) Kossuth-díjas író, meseíró, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja, a Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagja.
- 14 Kányádi Sándor (1929–2018) Kossuth-díjas, Nemzet Művésze díjjal kitüntetett erdélyi magyar költő, a Magyar Művészeti Akadémia néhai tagja.
- 15 Kormos István (1923–1977) író, műfordító, dramaturg.
- 16 Mosonyi Aliz (1944–) Déry-díjas író, újságíró, dramaturg.
- 17 László Gyula (1910–1998) Széchenyi-díjas történész, régész, képzőművész, tanár, a Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagja.
- 18 Hunyady Sándor (1890–1942) regény- és drámaíró.
- 19 Gag – színjáték és film cselekményének meglepő, többnyire helyzetkomikumon alapuló fordulata.
- 20 Esterházy Péter (1950–2016) Kossuth-díjas író, publicista, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.
- 21 Weöres Sándor (1913–1989) Kossuth- és Baumgarten-díjas költő, író, műfordító, irodalomtudós.
- 22 Örkény István (1912–1979) Kossuth-díjas író, a magyar groteszk próza megteremtője.
- 23 Hajas Tibor (1946–1980) képzőművész, performer, költő, filmrendező.
- 24 Podmaniczky Szilárd (1963–) író, költő, újságíró, tanár, forgatókönyvíró.
- 25 Balázs Béla, eredeti nevén Bauer Herbert Béla (1913–1949) író, költő, színész, filmesztéta, filmrendező, tanár.
- 26 Csáth Géza, eredeti nevén Brenner József (1887–1919), író, orvos, pszichiáter, pszichoanalitikus.
- 27 Moholy-Nagy László, eredeti nevén Weisz László (1896–1946) fotográfus, festőművész, ipari formatervező.
- 28 Pilinszky János (1921–1981) Kossuth-, József Attila-, és Baumgarten-díjas költő.
- 29 Schéner Mihály (1923–2009) festő, grafikus, szobrász, keramikus és bábtervező művész, a Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagja.
- 30 Elektrografika – a '90-es évek elején kialakult művészeti irányzat, fénymásoló-géppel, telefaxszal, számítógéppel, más elektromos berendezéssel készült grafika.
- 31 M.S. mester a középkori (XVI. század) magyarországi festéset máig azonosítatlan alkotója.
- 32 A Kecskeméti Animációsfilm-Fesztivál (1985 óta) a magyar animációs filmek és az európai egészestés filmek, televíziós sorozatok és TV specialok versenye.
- 33 2004. évi II. törvény a mozgóképről.
- 34 Macskássy Gyula-pályázat.
- 35 Dargay Attila-pályázat.
- 36 Video on Demand – kábeltelevíziók szolgáltatása, filmtárból korlátlan alkalommal megtekinthető filmek.
- 37 Subscription Video on Demand – műsorszolgáltató átalánydíj fejében tesz elérhetővé tartalmakat.
- 38 Ad based Video on Demand – A videók ingyenes lejátszását teszi lehetővé, reklámok elhelyezésével.